

KALKINMA ve VERGİ HAFTASI*

Doç. Dr. Nezih VARGAN

Günümüzde, ülkelerin ekonomilerine baktığımızda ister liberalist bir ekonomik düzeni yeğlesinler isterlerse tam tersi totaliter bir ekonomik düzeni yeğlesinler, kamu kesiminin payının büyüklüğü ve taşıdığı önem, her zaman gündemdedir. Özellikle, ekonomilerde liberalleşme rüzgârlarının estiği günümüzde, kamu kesimi büyüklüğünün düşünülmesi kadar küçültülememesi, bunun yanı sıra kamu kesiminin üstlendiği işlevlerin günümüzde daha nitelikli yapılması gereği, kamu kesiminin finansman ihtiyacını her zaman gündemde tutmuştur. Bundan sonra da yaşantımızdaki önemli yerini koruyacağı açıktır. Özellikle geri kalmış ve kalkınmakta olan ülkeler açısından kalkınmanın finansmanı konusunun daha da önem kazanacağı kuşkusuzdur.

Bilindiği gibi, kamu kesimi, vergi ve benzeri mali yükümlülükleri mali, ekonomik ve sosyal amaçlarına ulaşmak için hükümlerle haklarına dayanarak yürürlüğe sokar. Bu amaçlara ulaşmak üzere kendi örgüt yapısını değişik biçimlerde düzenler. Bu yapı içinde, mahalli idareler günümüzde kaçınılmaz önemli bir yere sahip kuruluşlardır.

(*) Bu çalışma, 29.Mart.1991 tarihinde, vergi haftası etkinlikleri çerçevesinde Kütahya Valiliği tarafından Kütahya'da düzenlenen «Kalkınmada Verginin Önemi ve Yeri» konulu toplantıda sunulmuştur.

Ülkemizde mahalli idarelerin, yukarıdaki ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşmadaki etkileri, kendilerine tanınan yasal çerçeve içinde yok denecek kadar azdır. Ancak, mahalli nitelikteki mal ve hizmet üretimi aşamasında, kaynak dağılımında etkinlik sağlama şansı, merkezi idareye göre daha fazladır. Gerçektende mahalli düzeydeki hizmetleri daha kaliteli üretmesi, hizmet önceliklerini yerinde ve zamanında belirlemedeki başarı şansı, mahalli idareleri merkezi idareye göre daha etkin kılar.

Bu açıdan, yapılması gerekli kamu hizmetlerinin merkezi idare ve mahalli idareler arasında çok iyi paylaşılması gereği açıktır. Aksi halde, bir hizmetin birden çok idare tarafından üstlenilmesi ya da hiç üstlenilmemesi gibi bir durum doğabilecek, bunun sonunda kaynakların savurgan kullanımı ya da hizmetin yerine getirilememesi söz konusu olabilecektir.

Hizmetler bir başka deyişle görevler paylaşılırken kamu gelirlerinin de idareler arasında paylaşılmaması düşünülemez. Çünkü, idarelerin üstlendikleri görevleri yerine getirebilmesi, mutlaka bu görevleri yapabilecek gelirlere sahip olmaları ile mümkündür. Gerçi, 1982 Anayasası'nın «Mahalli İdareler» başlığını taşıyan 127. maddesi «... mahalli idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.» diyerek teminat altına almıştır. Ancak, uygulamada yeterli gelir kaynaklarının sağlanabildiğini iddia etmek çok zordur.

Toplum kalkınması deyimiyle köy, kasaba, şehir gibi mahalli toplumların gelişmesi kastedilmektedir. Dolayısıyla ülke kalkınması, gerek mahalli idareler gerekse merkezi idarenin görevlerini lâ-yikiyle yapması ile mümkündür. Görevin ya da görevlerin nitelikli ve yeter düzeyde yapılması ancak yeterli mali kaynakla olur. Bu kaynakların en önemlisi de hiç şüphesiz vergidir. Herkes, ödeme iktidarına uygun olarak vergisini eksiksiz vermelidir. Ancak, bu takdirde devletten hizmet beklemek mümkün olacaktır.

Ülkemizdeki uygulamaya baktığımızda, kıt kaynaklarla kalkınma hamlesini gerçekleştirecek idareler arasındaki ilişkilerin hiç de iyi olmadığını görmekteyiz. Gerçekten de merkezi idare ve mahalli idareler arasında uzun yıllardır devam eden bir sürtüşme söz konusudur. Özellikle muhalefete mensup partilerin mahalli idare seçimlerini kazandığı dönemlerde bu ilişkiler daha da sertleşmektedir.

Mahalli idarelerin gerek kendi aralarında gerekse merkezi idare ile olan ilişkilerinde ve her iki idarenin bireylerle olan ilişkilerinde belirli bir yumuşaklığın getirilmesi gerekir. Birbirinden kopuk ve sert ilişkiler, zorlukla toplanan kamu gelirlerinin iktisadi kullanımını önleyecektir. İdarelerin ve bireylerin ayrı ayrı çabalamaları yerine, güçbirliği içinde yapacakları, her zaman toplum için daha yararlı olacaktır.

Bu ortamı sağlayacak yasal düzenlemelerin gecikmeksizin yapılması gerekir. Özellikle mahalli idarelerde bireylerin seçimden seçime değil, mahalli hizmetlerin bazılarında, karar sürecinde aktif rol almalarını sağlamak, demokratik gelişme açısından da önemlidir.

Belirtilen aktif rolün, taşıdığı önem itibariyle sorulması en son gelebilecek konulardan başlatılmaması da gereklidir. Örneğin; bir büyükşehir belediyesinin halkına danıştığı, «Belediye otobüs renklerinin turuncu mu yoksa mayı mı olmasını istersiniz?» sorusu gibi bir konudan halk katılımcılığını başlatır, üstelik arkasından diğer örnekleri devreye sokamaz iseniz, halk katılımcılığı gibi önemli bir konu çeşitli çevrelerin alay konusu olacağı gibi, halktan da tepki alıp, sonraki güzel olabilecek örneklerin başarı şansını zedeler.

Ünlü Federal Alman İktisatçı Erhard «Yönetim biçimi sağ ya da sol olabilir. Önemli değil. Yeterki rejim demokrasi olsun. Ama sağın ve solun bir ortak tehlikesi var. Her ikisi de kumanda etmeye çok alışkınlar» derken, demokrasinin tam anlamıyla gerçekleşmesinin ne denli zor olduğunu da vurgulamak istemiştir.

Artık batıda da temsili demokrasinin her şeyi iyi bir biçimde çözemediği dolayısıyla insanların katılımcı bir biçimde devreye sokulduğu model arayışları vardır.

Son yıllarda iktidar mensuplarınca da sık sık dile getirilen «teşebbüs hürriyeti, din ve inanç hürriyeti, fikir hürriyeti» gibi konular kalkınmış ülkelerde çoktan aşılmış konulardır. Bizde de er veya geç gerçekleşecek hususlardır. Bu ve benzeri konuların kumanda edilmesi durumunda, insanları toplum bilincine buna bağlı olarak vergi bilincine ulaştırmanın hayli zor olacağı aşikardır.

İnsanımızın davranış özelliklerine baktığımızda ise, bazı tespitlerde bulunmamız mümkündür. Örneğin, Sayın Kazım Taşkent'in 1980 yılında yayınladığı «Yaşadığım Günler» adlı kitapta Batı

ve Doğu kültürüne sahip insan davranışlarına ait ilginç gözlemler vardır. Kitabın batılılığın sırları bölümünde şöyle deniyor: «Batılı insan olağanüstü bir yaratık değildir. Ama batılılar biraraya gelince ileri bir toplum yaratırlar. Batıda doğan çocuk bu ortamın niyetlerini görür, kulakları ile duyar, havasını teneffüs ederek yaşamaya başlar. Batılı çok akıllı insan değildir. Hatta pek iyi olduğuda söylenemez. Onların harikalar yaratma gücü herbirinin kendi yörüngelerinde çalışmaları, birbirleriyle atışmamalarından doğuyor. Doğulu ise, kendi kişiliğine düşkündür, kendini pek önemser, ama toplum yaşamında başkalarının kişiliğine aynı titizliği göstermez, batılı ise kişiliğini toplum içinde arar, mutluluğu da mutsuzluğu da beraber yaşar».

Gerçekten de, kendi davranışlarımıza dikkat etmeden başkalarının davranışlarından rahatsız olunca şikayet ediyoruz ve toplum için kendi çıkarlarımıza sınır koymaya razı olmuyoruz. Elimize fırsat geçince çıkarımız için, başkası yapınca şikayet ettiğimiz davranışı kendimiz yapıyoruz. Bu nedenle çoğu zaman birbirimizi boşuna kırıyoruz ve güvenip ortaklaşa çalışmıyoruz.

İnsanlar, devleti ve kurumlarını kendilerinin dışında, erişilmez, yanaşılmaz ve çok üstün bir varlık olarak görme eğiliminde olabilmektedirler. Her şeyi devletten beklemek, örneğin; yaşadığımız mahalde herşeyi belediye yapsın demek alışkanlığımız vardır. Yaşamımızı ilgilendiren konularda başkalarının verdiği kararları uygulamak yerine, mahalli toplumun kendisi karar vermesi, gc birliği yapması, özgüvenine dayalı olarak kalkınmanın anahtarının kendinde bulunduğunun farkına varması, bazı hizmetlerin finansmanına katkıda bulunmayı kabllenmesi, kalkınmayı gerçekleştirecek toplumsal değişme sürecidir.

Toplumsal değişme sürecinin, davranış ve düşünce değişikliklerini sağlayan eğitim sürecinin yanısıra, yerel sorunların çözümünü sağlayacak dernek, kooperatif, vakıf vb. Örgütsel oluşumları geriktiren bir ynnnde bulunduğu unutulmamalıdır.

Kalkınmanın en önemli finans aracı olarak nitelediğimiz vergi, her zaman ve her yerde üzerine gidilmesi gc bir konu olmuştur. Seçime girme durumunda bulunan hiç bir parti ve onun lider konumunda olanları, bu konuda gerçekçi olmamış ya da olamamıştır. Gerçekten de sonuçta mükellefin cebinden para almak sonucunu doğuran bir hareket hiç bir zaman olumlu karşılanmayacaktır.

Ülkemizde sürdürülen kalkınma çabalarının, arzulanan düzeye ancak ödenen vergilerle ulaşılabileceğini, sanıyorum, kabul etmeyen de yoktur. Birbaşka deyişle, kalkınma ve vergileme arasındaki ilişkiyi bir çok kişi bilmektedir. Ancak, vergi gelirlerine baktığımızda önemli bir yetersizlik görülmektedir.

Son yıllarda kutlanmaya başlanan Vergi Haftası bu yıl da ülkemizde eksik olduğu düşünülen vergi bilincini sağlamaya yönelik yoğun çabalarla (Mart ayı sonunda) tamamlanmıştır.

Haftanın kutlanmasında iletişim araçları aracılığıyla ulaştırılan mesajlar devamlı vergi ödeyicisine yöneliktir. Örneğin; «Vergimizi verelim hizmet görelim», «İyi vatandaş vergisini tam ve zamanında ödeyendir», «Ödenmeyen her kuruş vergi, toplumun geleceğinden çalınan mutluluktur», »Verginizi ödeyin. Bu ödemeleriniz size yol, su, baraj gibi hizmetlerle geri dönecektir» vs. gibi.

Kanımca çok yerinde işlenen bu konu eksik kalmaktadır. Çünkü, toplanan vergileri kullanan kamu kesiminin davranışları, sağlanmaya çalışılan vergi bilincini çok yakından etkilemektedir. Vergi ödeyicilerine yönelik mesajların benzerlerinin, bu kaynakları kullanan kamu kuruluşları (Merkezi idare, mahalli idareler ve diğer kamu birimleri) mensuplarına da, vergi ödeyicilerine duyurulduğu gibi, aleni yöneltilmesi gerekmektedir.

Örneğin; «Vergi mükellefi, vergi ve benzeri ödemelerinin, öncelikleri iyi belirlenmiş ihtiyaçlar için, yerinde ve zamanında harcadığını görmek ister.»

«Vergi mükellefi, vergi ve benzeri ödemelerinin, kamu kesiminin her kademesinde lüks harcamalara kaynak olmasını istemez».

«Vergi mükellefi, vergi ve benzeri ödemelerinin kamu kesiminde herhangi bir kişiye çıkar sağlamak amacıyla kullanılmadığını bilmek ister, aksini hiç bir zaman duymak bile istemez».

«Vergi mükellefi, vergi ve benzeri ödemelerinin, uyumsuz hatıta her zaman birbirleriyle çatışan idareler arasında savurganca kullanıldığını görmek istemez. Bu yüzden kamu idareleri arasında her zaman koordineli, güçbirliği içinde bir çalışma olmasını arzu eder».

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız konular da, vergi haftası boyunca işlenirse, verginizi tam ve zamanında ödeyin şeklinde özetleyebileceğimiz yerinde çabalar sonuca ulaşabilecektir.

Aksi halde, bireyler tarafından kanıksanmış, hatta çok işlendiğinde olumsuz etkiler oluşturabilecek bir hafta haline gelebilir. Vergi haftasının yıl boyunca kutlanan haftalar bolluğu içinde anlamlı ve önemli yeri alabilmesi kanımca yukarıda belirtilen hususların işlenmesiyle daha da kolaylaşacaktır.

Ümidimiz vergi ödeme ve kullanmadaki bilinç düzeyinin, sorumlu ve nitelikli insan yetiştirilmesi yoluyla en kısa zamanda oluşturulması ve bu konuların değil hafta konusu olması, konuşulmayacak denli bilinen ve gereği yapılan konular haline gelmesidir.